

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

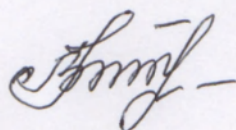
ВОЛОТІВСЬКА ІННА ІВАНІВНА

УДК 37.013.32:378.147(477)"19/20"

РОЗВИТОК ЗМІСТУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ
МОВИ У ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ В УКРАЇНІ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ. – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Місечко Ольга Євгенівна,
Львівський інститут економіки і туризму,
завідувач кафедри іноземних мов.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Сейко Наталія Андріївна,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
професор кафедри соціальних технологій;

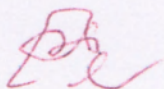
Кандидат педагогічних наук, доцент
Шендерук Олена Борисівна,
Академія державної пенітенціарної служби,
доцент кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться 23 червня 2020 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розіслано 22 травня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах розвитку загальноєвропейської і глобальної взаємодії та інтеграції знання іноземних мов і їх викладання визначається як один із пріоритетних напрямів світової освітньої політики. В Україні успішність обов'язкового вивчення однієї іноземної мови з перших років початкової школи і другої – у середній школі значною мірою залежить від рівня кваліфікації та професійної підготовки вчителя.

Сучасна педагогічна наука актуалізує проблему розвитку змісту іншомовної фахової підготовки вчителя на засадах інтерактивного, комунікативного, компетентнісного, культурологічного підходів, реалізація яких забезпечує формування іншомовної комунікативної та соціокультурної компетентності учнів. Така підготовка спрямована на подолання труднощів міжкультурної комунікації й розв'язання кроскультурних проблем. Зазначене регулюється такими нормативними документами, як закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), новий Державний освітній стандарт та ін.

Вирішення складного завдання підвищення рівня фахової підготовки вчителя іноземної мови сьогодні потребує врахування здобутків історичного досвіду професійної іншомовної освіти як основи для більш глибокого розуміння її сучасної проблематики та простеження її генези. Особливий інтерес у цьому зв'язку викликає проблема розвитку фахової підготовки вчителя іноземної мови у другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст., коли набули актуальності такі ідеї, як її педагогізація, посилення практичного спрямування вивчення і навчання мови, запровадження комунікативного, соціокультурного, компетентнісного підходів, технологізація і комп'ютеризація освітнього процесу, залучення у вітчизняну іншомовну освіту визнаних у всьому світі стандартів і ресурсів тощо. Конструктивно-критичне вивчення досвіду, нагромадженого вітчизняними професійно-педагогічними навчальними закладами, дає змогу розглянути фахову підготовку вчителя іноземної мови як систему, визначити тенденції та перспективи її розвитку.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблеми підготовки педагогічних кадрів, формування їхнього професійного потенціалу, розвитку важливих творчих здібностей, якостей, умінь, стилю мислення, діяльності висвітлюються в багатьох фундаментальних дослідженнях. Серед них визначаються окремі напрями: вивчення творчої особистості, її потенційних можливостей, здібностей, властивостей, характерних рис (Б. Ананьєв, Д. Богоявленська, М. Лазарєв, В. Моляко, Н. Посталюк, М. Поташник); дослідження ефективних шляхів і методів професійного становлення вчителя (О. Абдулліна, Ю. Бабанський, В. Загвязинський, І. Зязюн, В. Кан-Калік, Н. Кічук, Н. Кузьміна, І. Підласий,

С. Сисоєва, Р. Скульський, В. Сластьонін); формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності (І. Богданова, Є. Голобородько, О. Волошенко, Л. Кадченко, Л. Михайлова, Г. Нагорна); формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов як основи педагогічної майстерності (Л. Ананьєва, В. Баркасі, О. Бігіч, Н. Мартинович, Г. Мельниченко, Є. Пассов, Є. Полат, В. Сафонова, Т. Тамбовкіна та ін.); стандартизація професійної підготовки вчителів іноземних мов в умовах Болонського процесу (О. Мархева); формування компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки (В. Боса, Л. Петухова); підготовка майбутнього вчителя іноземної мови за кордоном (Т. Гарбуза, О. Голотюк, Л. Черній).

Поглиблений історико-педагогічний аналіз підготовки вчителів іноземних мов в Україні розпочався лише в останні десятиліття (В. Безлюдна, І. Гайдай, Б. Лабінська, О. Мисечко, О. Околович, І. Соколова). Проте проблема розвитку змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови в історико-педагогічному аспекті досі не знайшла достатнього висвітлення в сучасній педагогічній науці.

Актуальність історико-педагогічного вивчення проблеми фахової іншомовної підготовки вчителя посилюється низкою **суперечностей**:

- між інноваційним характером реформування вивчення і викладання іноземних мов у сучасних закладах загальної середньої освіти відповідно до світових стандартів та недостатньою ефективністю вітчизняної вищої освіти;
- між спрямованістю фахової підготовки вчителя на вивчення спеціальних мовних дисциплін та потребою формування професійно-педагогічних компетенцій засобами фахових дисциплін;
- між необхідністю інтенсифікації наукових пошуків покращення фахової підготовки вчителя та їх обмеженістю в аспекті знань про історичну динаміку розвитку її змісту.

Отже, актуальність та недостатня розробленість окресленої проблеми, необхідність вирішення виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Розвиток змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка «Становлення та розвиток освіти та виховання в різні історичні періоди» (державний реєстраційний номер 0110U002112). Тему дисертації затверджено вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 11 від 26.06. 2013 р.) й узгоджено в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 1 від 27.01. 2015 р.).

Мета дослідження – виявити основні особливості розвитку змісту, форм і підходів до фахової іншомовної підготовки майбутніх учителів у педагогічних навчальних закладах України в другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст.

Відповідно до мети були визначені такі **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати базові поняття дослідження проблеми фахової підготовки вчителя іноземної мови.

2. Дослідити соціально-економічні, політико-ідеологічні, педагогічні та організаційно-методичні передумови розвитку змісту фахової іншомовної підготовки вітчизняних учителів у другій половині ХХ століття.

3. Розробити періодизацію досліджуваного процесу у визначених хронологічних межах.

4. Охарактеризувати основні тенденції розвитку змісту, форм і підходів до фахової іншомовної підготовки вчителів в Україні.

5. Окреслити перспективи розвитку фахової підготовки вчителя іноземної мови в Україні.

Об'єктом дослідження є система підготовки вчителів у закладах вищої педагогічної освіти України до викладання іноземної мови в окреслений період.

Предметом дослідження є зміст, форми, підходи до фахової іншомовної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

Хронологічні межі дослідження охоплюють другу половину ХХ – початок ХХІ століття. *Нижню межу* (50-ті рр. ХХ ст.) визначено як період актуалізації шкільної іншомовної освіти (після низки державних постанов наприкінці 1940-их років щодо покращення викладання іноземних мов у середніх школах) і зростання державної потреби у кваліфікованих учителях у СРСР, до складу якого входила Україна. *Верхня межа* (початок ХХІ ст.) зумовлена активним запровадженням Загальноєвропейських рекомендацій з вивчення, викладання й оцінювання мов (2001) у систему іншомовної освіти в Україні, підписанням Україною Болонської декларації про створення спільного європейського наукового та освітнього простору (2005) та відповідно підвищенням потреби в підготовці вчителів, здатних викладати іноземну мову відповідно до загальноєвропейських стандартів, інноваційних навчальних технологій та з урахуванням психологічних особливостей різних вікових груп.

Відповідно до мети та завдань дослідження було використано ряд взаємопов'язаних **методів дослідження**: загальнонаукові методи синтезу, порівняння й узагальнення – для розробки концептуальних засад дослідження; конкретно-наукові методи: хронологічний – для розгляду змісту фахової підготовки в часовій послідовності; пошуковий – для вивчення бібліотечних фондів, архівних і опублікованих джерел; нормативно-порівняльний – для

зіставлення термінів та понять з теми; історико-структурний – для виявлення особливостей фахової підготовки в зазначений період та формулювання провідних тенденцій її розвитку; історико-порівняльний – для порівняння історичних фактів, подій, явищ та виокремлення основних етапів іншомовної підготовки вчителя в Україні в досліджуваній період; прогностичний – для окреслення перспектив розвитку фахової підготовки вчителя іноземної мови в Україні.

Джерельну базу дослідження складають: *законодавчо-нормативні документи* досліджуваного періоду (Бюлетені Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР, УРСР; урядові постанови, нормативні акти України, накази, директивні вказівки, звіти педагогічних і вчительських інститутів, статuti навчальних закладів, інструкції щодо підготовки майбутніх учителів іноземної мови; навчальні плани та програми тощо); *архівні матеріали* (документи керівних органів народної освіти; звіти навчальних закладів; доповідні записки щодо аналізу роботи навчальних закладів і відділів народної освіти; документи й матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України в м. Києві, державного архіву Харківської області, державного архіву Житомирської області); *періодична преса* досліджуваного періоду («Иностранные языки в школе», «Советская педагогика», «Радянська школа», «Іноземні мови» та ін.); *інтерпретаційні джерела* (монографії, дисертаційні праці, автореферати дисертацій, збірники наукових праць та окремі праці радянських, українських, російських і закордонних учених; ресурси мережі Інтернет; *фонди вітчизняних бібліотек* (Національної бібліотеки України імені В. Вернадського НАН України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. Сухомлинського, Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олега Ольжича, бібліотеки Житомирського державного університету імені Івана Франка).

Наукова новизна й теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

вперше системно досліджено вітчизняний досвід закладів вищої педагогічної освіти у здійсненні фахової підготовки вчителя іноземної мови в умовах історичних та освітніх змін як цілісний динамічний процес; запропоновано авторську періодизацію розвитку цієї підготовки у складі п'яти етапів (1950 – 1963 рр. – завершення структурування фахової підготовки вчителя іноземної мови; 1963 – 1984 рр. – посилення її практичного спрямування; 1984 – 1991 рр. – організація фахової підготовки на етапі перебудови системи освіти в радянському дискурсі; 1991 – 2005 рр. – розвиток національної системи фахової підготовки в умовах розбудови незалежної держави; 2005 - 2019 рр. – розвиток змісту фахової підготовки на засадах

адаптації мовної освіти в Україні до європейських стандартів); охарактеризовано складники змісту іншомовної фахової підготовки (фундаментальні дисципліни зі спеціальності, теоретичні дисципліни фахового спрямування, практичні лінгвістичні дисципліни, навчальні дисципліни методичного спрямування, виробнича (педагогічна) практика, студентська науково-дослідницька і науково-методична робота); виявлено основні особливості змісту, форм й підходів до фахової підготовки вчителів іноземної мови в Україні, на підставі яких визначено головні тенденції розвитку змісту такої підготовки в обраних хронологічних межах; сформульовано рекомендації щодо перспективних напрямів фахової підготовки майбутнього вчителя іноземної мови на різних організаційних рівнях;

удосконалено історико-педагогічні знання про фахову підготовки вчителя іноземної мови у закладах вищої педагогічної освіти України;

подальшого розвитку набули уявлення про чинники впливу на розвиток фахової освіти вчителя іноземної мови у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. та перспективні напрями фахової іншомовної підготовки в Україні.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що обґрунтовані в ньому положення та висновки можуть бути використані в процесі теоретичної і практичної підготовки вчителів іноземної мови: в курсах лекцій, семінарських занять з фахових дисциплін, виконанні курсових та дипломних робіт з історії педагогіки та методики навчання іноземних мов. Актуалізація історико-педагогічних ідей і досвіду професійно-педагогічної іншомовної освіти в Україні й окреслення перспектив її розвитку збагачує теорію й практику національної освіти. Результати дослідження можуть використовуватися в сучасному процесі формування змісту фахової підготовки вчителя у ЗВО України як підґрунтя для подальших історико-педагогічних та професійно-педагогічних досліджень з питань професійної освіти вчителів іноземних мов, а також в системі післядипломної педагогічної освіти.

Апробація результатів дисертації здійснювалася шляхом публікації основних її положень у наукових виданнях та їх презентації у доповідях на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема, міжнародних: «Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія» (Братислава, 2016, заочна); «Проблеми реформування педагогічної науки та освіти» (Хмельницький, 2017, заочна), «Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього» (Одеса, 2018, заочна), «Пріоритетні напрями вирішення актуальних проблем виховання і освіти» (Харків, 2019, заочна), «Сучасні педагогіка та психологія: перспективи та пріоритетні напрями наукових досліджень» (Київ, 2019, заочна), «Пріоритетні напрями розвитку сучасних

педагогічних та психологічних наук» (Одеса, 2019, заочна); всеукраїнській «Теоретичні та практичні аспекти розвитку педагогічної освіти в Україні» (Київ, 2019, заочна); науково-методологічних семінарах кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка (2013 – 2019 рр.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 12 публікаціях, із них 4 статті – у провідних наукових фахових виданнях України, 1 – у міжнародному науковому періодичному виданні, 1 – у зарубіжному збірнику, 6 – тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, 8 додатків (на 19 сторінках), списку використаних джерел на 38 сторінках (401 позиція, з яких 22 – іноземними мовами, 63 – архівні джерела). Загальний обсяг дисертаційної роботи – 274 сторінки, основний зміст викладено на 205 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження; сформульовано його мету, завдання, об'єкт, предмет; визначено хронологічні межі, джерельну базу й методи дослідження; охарактеризовано наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію та структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі – **«Фахова підготовка вчителя іноземної мови як науково-теоретична та історико-педагогічна проблема»** – представлено результати аналізу базових понять дослідження; визначено передумови розвитку змісту фахової підготовки вітчизняних учителів іноземних мов у другій половині ХХ ст.; окреслено історіографію та джерельну базу дослідження; запропоновано авторську періодизацію процесу розвитку змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови в окреслений період.

У результаті теоретичного аналізу досліджуваної проблеми розглянуто наявні в науковому обігу тлумачення ключових для дослідження понять «професійна підготовка», «професійна підготовка вчителя», «професійно-педагогічна підготовка», «фахова підготовка», «фахова підготовка вчителя іноземної мови». Виокремлено складові професійної компетентності вчителя іноземної мови з тим, щоб у процесі історико-педагогічного аналізу зосередитися на їх формуванні в обраних хронологічних межах: *мовні* (знання про систему іноземної мови та вміння нею користуватися для розуміння мовлення інших людей та вираження власних думок в усній / письмовій формі, а також для аналізу мовлення учнів з точки зору його відповідності нормам мови, що вивчається); *мовленнєві і комунікативні* (здатність використання іноземної мови

як засобу спілкування в різних сферах і ситуаціях); *навчально-пізнавальні* (володіння технікою і стратегією вивчення іноземної мови, організацією самостійної роботи, методологією науково-пізнавального дослідження); *методичні* (здатність навчати мови); *соціокультурні й соціолінгвістичні* (знання про національну культуру своєї й інших країн, володінням правилами й мовними нормами поведінки в певному соціумі, особистісне ставлення до культурних традицій різних країн і соціальних груп).

У результаті вивчення широкого кола наукових джерел сформульовано вихідне для дослідження розуміння тлумачення терміна «фахова підготовка вчителя іноземної мови» як формування спеціальної теоретичної й практичної професійної науково-предметної й методичної компетентності, яка є основою для отримання кваліфікації для викладання іноземної мови та передбачає спеціально організований педагогічний процес набуття професійних компетенцій, свідомого й творчого ставлення до виконання професійних функцій учителя-вихователя, професійної культури й готовності до саморозвитку й самоосвіти.

Визначено, що у складі фахової підготовки доцільно розглядати як теоретико-лінгвістичну та практичну мовну й мовленнєву, так і теоретичну й практичну методичну підготовку. Відповідно, до змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови як предмета дослідження включено: фундаментальні дисципліни зі спеціальності (вступ до мовознавства, загальне мовознавство, вступ до літературознавства, історія мови, історія зарубіжної літератури); теоретичні дисципліни фахового спрямування (теоретична фонетика, теоретична граматики, стилістика, теорія і практика перекладу, лексикологія, лінгвокраїнознавство); практичні лінгвістичні дисципліни (латинська мова, практика усного та писемного мовлення); навчальні дисципліни методичного спрямування (методика навчання іноземної мови в початковій, середній та старшій школах; сучасні технології навчання іноземної мови та інші); виробнича (педагогічна) практика, студентська науково-дослідницька і науково-методична робота в галузі фахових мов і їх викладання.

Проаналізовано умови й обставини, які склалися напередодні обраного для дослідження хронологічного періоду й вплинули на подальший розвиток змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови. Виокремлено чотири групи передумов.

До *соціально-економічних передумов* віднесено: процес індустріалізації СРСР наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст. та повоєнну реконструкцію народного господарства, які супроводжувалися посиленням зовнішньо-економічних зв'язків, притоком у країну іноземних спеціалістів, закордонної техніки і технологій, що актуалізувало вивчення іноземних мов як загальноосвітню і професійну потребу; зростання запиту на фахівців, здатних

розуміти іншомовну технічну документацію й літературу; доведена практикою 30-х – 40-х рр., у тому числі під час другої світової війни, нездатність громадян використовувати іноземну мову як засіб спілкування.

Серед *політико-ідеологічних передумов* виділено: залежність розвитку іншомовної освіти від зовнішньополітичних чинників, зокрема ситуації «холодної війни» між країнами соціалістичного та капіталістичного таборів; обмежена можливість спілкування з іноземцями; упереджене ставлення до мов розвинених західних країн, які знаходилися в іншому ідеологічному таборі і нерідко сприймалися як розповсюдники ворожих комуністичній ідеології і «шкідливих» для радянської людини ідей, культури, способу життя.

До *педагогічних передумов* віднесено: включення у 1932 році іноземної мови до обов'язкових шкільних предметів; визначення переліку іноземних мов для викладання в школі (німецької, англійської, французької, а з 1947 р. ще й іспанської); формулювання цілей шкільної іншомовної освіти в контексті рецептивного використання мов; започаткування вітчизняної методики викладання іноземної мови.

До *організаційно-методичних передумов* віднесено: прийняття у 1940-х рр. низки державних постанов для поліпшення вивчення іноземних мов, кадрового забезпечення й підвищення якості їх викладання; масовий централізований випуск шкільних підручників; відкриття спеціалізованих вищих навчальних закладів для професійної іншомовної підготовки вчителів; розширення можливостей заочної форми навчання; актуалізацію наприкінці 1940-их рр. ідеї педагогізації викладання фахових дисциплін та посилення ролі шкільної педпрактики у змісті підготовки вчителя.

У результаті системного ретроспективного аналізу динаміки розвитку змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови в окреслених хронологічних межах та з урахуванням обраних критеріїв (особливості розвитку шкільної іншомовної освіти, законодавче регулювання діяльності вищої педагогічної школи, безпосередні зміни у фаховій підготовці вчителів) розроблено авторську періодизацію досліджуваного освітнього феномену, а саме: I етап (1950 – 1963 рр.) – завершення структурування фахової підготовки вчителя іноземної мови; II етап (1963 – 1984 рр.) – посилення практичного спрямування цієї підготовки; III етап (1984 – 1991 рр.) – організація фахової підготовки в часи перебудови системи освіти в радянському дискурсі; IV етап (1991 – 2005 рр.) – розвиток національної системи фахової підготовки в умовах розбудови незалежної держави; V етап (2005 – 2019 рр.) – розвиток змісту фахової підготовки на засадах адаптації мовної освіти в Україні до європейських стандартів.

У другому розділі – «Тенденції розвитку змісту, форм та підходів до фахової підготовки вітчизняних учителів іноземної мови в другій половині

XX століття» – здійснено дослідження головних рис, виокремлено особливості та на їх основі сформульовано головні тенденції фахової підготовки вчителів іноземних мов у другій половині XX ст.

Підтверджено, що протягом 1950 – 1963 рр. до змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови увійшли дисципліни, які у майже такому ж складі залишалися до початку XXI ст.: вступ до мовознавства; загальне мовознавство; лексикологія; стилістика; історія іноземної мови; теоретична фонетика; теоретична граматики; література країн, мова яких вивчається; географія, історія і культура країн, мова яких вивчається (країнознавство); практичний курс іноземної мови; методика викладання іноземної мови; латинська мова; друга іноземна мова. Зазначено, що вивчення фахової мови здійснювалося за допомогою свідомо-порівняльного метода і супроводжувалося значними труднощами щодо навчально-методичного і технічного забезпечення. Доведено домінування аспектного викладання фахової мови з опрацюванням окремих мовних підсистем (фонетики, лексики, граматики) та аналітичного читання як провідної форми роботи. Виявлено, що педагогізація фахової підготовки вчителя іноземної мови відбувалася шляхом ознайомлення на заняттях з теорії і практики мови з матеріалами шкільних підручників, проведення звітних уроків, використання на мовних заняттях статей фахового журналу «Иностранные языки в школе» («Іноземні мови в школі») та спрямовувалася на виховання в студентів відповідних якостей учителя середньої школи. З'ясовано, що зв'язок інститутів і факультетів іноземних мов зі школою посилювався, покращувалася двостороння методична допомога, зростала роль педагогічної практики як основного критерію якості фахової підготовки.

Відзначено, що наприкінці 1950-х рр. започатковано комплексну систему навчання. Виявлено, що невід'ємною складовою фахової підготовки вчителів іноземної мови стала самостійна робота; зростала кількість підручників із фахових предметів, виданих іноземними мовами; розпочалася технологізація процесу вивчення мови шляхом обладнання лінгвістичних факультетів / інститутів лінгафонними кабінетами й лабораторіями. Аналіз архівних і літературних джерел засвідчив започаткування підготовки спеціалістів із двох іноземних мов, а також затребуваної на той час спеціальності «іноземна мова, вихователь школи-інтернату».

Встановлено, що в 1963 – 1984 рр. зміцнилася практична складова фахової підготовки вчителя іноземної мови: провідним стало навчання усного мовлення й безперекладного читання; набуло актуальності навчання аудіювання; для посилення мовної підготовки студентів розмір груп для практичних занять з мови встановлювався у межах 7 – 10 осіб, а лекції й семінарські заняття з лінгвістичних дисциплін проводилися іноземною мовою; постала проблема

тіснішого поєднання фахових теоретико-лінгвістичних і практичних курсів; удосконалювалася методика навчання.

Зазначено, що в цей час суттєво зросла увага до практичних занять студентів з мови, забезпечення вузів необхідним обладнанням і наочними посібниками: вийшли друком перші систематизовані комплекси підручників для вивчення фахової мови; широко використовувалися найсучасніші технічні засоби навчання і звукозапису (епідіаскоп, кіно, телебачення, магнітофон) та засоби програмованого навчання.

Досліджено, що здійснення фахової підготовки в 1970-х рр. відбувалося під впливом зростаючих вимог до якостей особистості педагога, його професійної майстерності. Розроблено першу у вітчизняній науці професіограму вчителя іноземної мови (1975 р.), в якій уперше системно відображено специфіку змісту й структури діяльності вчителя іноземної мови з урахуванням цілей і задач навчання мови в школі; сформульовано систему вимог до особистості фахівця, його знань, професійних навичок і вмінь, необхідних для успішного виконання педагогічної діяльності.

З'ясовано, що саме в цей час на тлі традиційного свідомо-порівняльного підходу у вивченні іноземних мов започатковано впровадження комунікативного підходу. Одночасно вдосконалювалася методика викладання мови у вузі: особливого значення надавалося розвитку вмінь усного монологічного та діалогічного мовлення (підготовка дискусій, інсценізація діалогів, усне реферування наукової та публіцистичної літератури та ін.). Простежено посилення тенденції узгодження змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови з навчальним процесом у школі; засвідчено актуальність професійної орієнтації вивчення мови.

Як засвідчив аналіз джерельної бази, в змісті методичної підготовки вчителя також відбулися суттєві зміни: була розроблена система навчальних методичних задач для активізації пізнавальної діяльності студентів на заняттях з методики, що засвідчило перехід на якісно новий рівень підготовки – більш практично спрямований і творчий. Встановлено, що запроваджені в курс методики навчальні методичні задачі надавали можливість студентам застосовувати знання методичної теорії як на семінарських і практичних заняттях, так і під час педагогічної практики, що забезпечувало можливість покращення її результатів.

З'ясовано, що в період перебудови системи освіти в контексті радянського дискурсу (1984 – 1991 рр.) у фаховій підготовці вчителя іноземної мови продовжувалася робота над узгодженням змісту теоретичної та практичної підготовки; реалізувався професійно-діяльнісний підхід, за якого вся система практичних завдань мала спрямовуватися на оволодіння педагогічною діяльністю

та функціями вчителя; зміцнювалися позиції комунікативного підходу; запроваджувався метод інтенсивного навчання мови з використанням сучасних технологій.

Досліджено, що в умовах зменшення частки сільського населення актуалізувалася проблема підготовки вчителя до роботи в малокомплектній школі та необхідності формування методичних умінь діяльності в різновікових колективах школярів, здійснення диференційованого та індивідуального підходів у навчально-виховному процесі з урахуванням особливостей кожного учня.

З'ясовано, що в змісті фахової підготовки вчителя посилювалася увага до підвищення його педагогічної майстерності, здатності реалізувати виховний потенціал іноземної мови у класній та позакласній роботі, здійснювати науково-методичну та науково-дослідницьку роботу. Виявлено, що саме на цьому етапі було запроваджено таку форму, як лабораторні роботи з методики викладання іноземних мов. Відзначено появу першої авторської концепції побудови системи безперервної освіти вчителя іноземної мови (А. Бердичевський, 1990), починаючи з орієнтації учнів педагогічних класів старшої школи на професію вчителя, далі – в умовах вищого педагогічного закладу, закінчуючи інститутами підвищення кваліфікації вчителя та самоосвітою.

У третьому розділі – **«Розвиток іншомовної фахової підготовки в незалежній Україні»** – представлено результати аналізу розвитку фахової підготовки в умовах розбудови державної незалежності; охарактеризовано її особливості на засадах адаптації мовної освіти в Україні до європейських стандартів; окреслено перспективи розвитку досліджуваного процесу.

Доведено, що в період 1991 – 2005 рр. тривала глибока трансформація всієї системи освіти в Україні та іншомовної зокрема: гуманізація та українізація навчального процесу в середній і вищій школі; організаційна перебудова вищої школи за європейським зразком; з'явилася недержавна форма освіти; запроваджена європейська система ступеневої освіти і модульно-рейтингового оцінювання навчання; ЗВО набули автономності у складанні навчальних планів та програм і мали проходити процедуру державної акредитації; започатковано розробку державних загальноосвітніх і професійних стандартів.

Проаналізовано зміни у фаховій підготовці вчителя іноземної мови, які відбувалися на тлі стрімкого зростання популярності іноземних мов і зацікавленості в їх вивченні, а саме: розширення переліку спеціальностей філологічного напрямку; початок розробки державних стандартів шкільної і вищої іншомовної освіти; апробація раннього навчання іноземної мови і підготовки вчителів, здатних працювати в закладах дошкільної й початкової освіти; поява у практиці викладання мов автентичних підручників відомих закордонних видавництв та залучення до навчання мов у школах та закладах

вищої освіти носіїв мови.

На основі проведеного аналізу виявлено актуальні для цього етапу підходи до організації фахової підготовки (соціокультурний підхід; комп'ютеризація навчального процесу та масове впровадження ІКТ і мультимедійних ТЗН), форми (посилення автономності студента та значущості його самостійної роботи над професійним удосконаленням; робота в групах), методи (інтенсивне та інтерактивне навчання іноземної мови; проектна методика, ігрова методика), прийоми (проведення методичних олімпіад, використання рольових ігор).

Доведено, що активізація на цьому етапі української наукової думки виявилася у започаткуванні видання авторських навчальних програм і підручників для різних компонентів фахової підготовки вчителя іноземної мови, створенні навчально-методичних комплексів, розробці наукових концепцій (наприклад, теорії і навчально-методичного забезпечення інтенсивного навчання іноземної мови (Н. Бориско), теоретичної моделі сучасного шкільного підручника іноземної мови (В. Редько), формування соціокультурної компетентності (С. Ніколаєва) та ін.).

Простежено поглиблення процесу педагогізації фахового вивчення мови у вищій школі та роботи над створенням уніфікованої моделі професійної підготовки вчителя іноземної мови у формі Державного освітнього стандарту. Відзначено перехід до реалізації компетентнісного, діяльнісно-орієнтованого підходу.

Зазначено, що головною метою фахової підготовки вчителя іноземної мови на засадах адаптації мовної освіти до європейських стандартів (2005 – 2019 рр.) стає впровадження у зміст і процес іншомовної освіти Загальноєвропейських рекомендацій з вивчення, навчання й оцінювання мови.

Охарактеризовано такі особливості цього етапу розвитку змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови: зміцнення позицій компетентнісного підходу у підготовці вчителя та перебудова шкільної програми з іноземної мови (2017) на його засадах; посилення культурологічного підходу у вивченні й викладанні іноземної мови, спрямованість роботи вчителя на формування міжкультурної комунікативної компетентності та залучення учнів до діалогу культур (рідної та іншомовної); розвиток плюрилінгвальної компетентності студента; введення в обіг таких форм узагальнення здобутих компетенцій і самооцінювання, як Європейське мовне портфоліо та Європейське професійне портфоліо вчителя мови (EPOSTL); використання інноваційних ІКТ (блогу, вебквесту, електронного щоденника, подкастів тощо); актуалізація підготовки вчителя до профільного викладання іноземної мови у старшій школі; удосконалення професійної компетентності вчителя мови завдяки участі України у проектах Ради Європи, залучення до викладання у вищій школі іноземних фахівців у галузі лінгвістики та

методики навчання мови, співпраця з відомими зарубіжними видавництвами.

Зазначено про трансформацію мети мовної освіти в сучасних умовах розширення взаємодії та інтеграції держав світу – розвиток плюрилінгвальної міжкультурної компетентності, у досягненні якої зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів, а головним підходом стає діяльнісно-орієнтований.

Проаналізовано найближчі перспективи фахової підготовки майбутнього вчителя іноземної мови і сформульовано рекомендації щодо її подальшого розвитку на структурованих організаційних рівнях: Міністерства освіти й науки України, закладів вищої освіти, які здійснюють фахову підготовку вчителів іноземних мов та фахових кафедр. Зроблено акцент на важливості посилення культурологічного компоненту фахової підготовки, детального ознайомлення з різними культурами, популяризації національної культури; доцільності вивчення фахівцями трьох мов і розширення їх діапазону з урахуванням актуальності у геополітичній, зовнішньоекономічній, культурній сферах. Обґрунтовано необхідність постійного вдосконалення комунікативних компетенцій, оволодіння сучасними стандартизованими засобами оцінювання рівня володіння іноземною мовою, посилення практики спілкування в автентичному мовному середовищі. Рекомендовано застосування найбільш ефективних сучасних освітніх методик, технологій, засобів навчання (електронні підручники, blended learning, flipped learning тощо). Запропоновано здійснювати викладання іноземною мовою не лише фахових мовно-літературних, культурознавчих та методичних навчальних дисциплін, але й ширшого кола професійних курсів, зокрема психолого-педагогічних, а також формувати у майбутніх учителів уміння інтегрованого навчання мови і предметних знань (CLIL). Зазначено особливу значущість долучення майбутніх учителів іноземних мов до міжнародного стажування, програм академічної мобільності, наукової діяльності, написання й публікування наукових статей, участі у наукових конференціях тощо.

ВИСНОВКИ

Здійснене історико-педагогічне дослідження розвитку фахової підготовки вчителя іноземної мови у другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. дало змогу сформулювати такі висновки:

1. У результаті аналізу базових понять дослідження, зокрема «професійна підготовка», «професійна підготовка вчителя», «професійно-педагогічна підготовка», «фахова підготовка», сформульовано дефініцію ключового поняття «фахова підготовка вчителя іноземної мови» як формування спеціальної теоретичної й практичної професійної науково-предметної й методичної компетентності, яка є основою для отримання кваліфікації для викладання

іноземної мови та передбачає спеціально організований педагогічний процес набуття професійних компетенцій, свідомого й творчого ставлення до виконання професійних функцій учителя-вихователя, професійної культури й готовності до саморозвитку й самоосвіти. Це формулювання покладено в основу дослідження відповідного освітнього феномену в історико-педагогічному ракурсі.

З'ясовано, що зміст фахової підготовки вчителя іноземної мови реалізується через теоретичний і практичний науково-предметний (фундаментальні навчальні дисципліни зі спеціальності, навчальні дисципліни фахового спрямування) та методичний (навчальні дисципліни з методики викладання іноземної мови) компоненти навчального плану, виробничу (педагогічну) практику, студентську науково-дослідницьку й науково-методичну роботу.

2. Охарактеризовано передумови подальшого розвитку фахової підготовки вітчизняних учителів іноземних мов у другій половині ХХ ст.: *соціально-економічні* (індустріалізація СРСР та повоєнна реконструкція народного господарства; посилення зовнішньо-економічних зв'язків; актуалізація вивчення іноземної мови як загальноосвітньої і професійної потреби; негативний досвід нездатності широких суспільних верств спілкуватися іноземною мовою), *політико-ідеологічні* (ситуація «холодної війни»; обмеження спілкування з іноземцями; ідеологізація іншомовної освіти); *педагогічні* (внесення іноземної мови до обов'язкових шкільних предметів; встановлення переліку іноземних мов; розроблення цілей і методики викладання іноземної мови), *організаційно-методичні* (законодавче унормування та кадрове забезпечення викладання іноземних мов; відкриття спеціалізованих вузів; актуалізація поняття «педагогізація» фахової іншомовної підготовки вчителя; посилення ролі шкільної педагогічної практики).

3. На підставі обраних критеріїв (особливості розвитку шкільної іншомовної освіти; законодавче регулювання діяльності вищої педагогічної школи; зміни у фаховій іншомовній підготовці вчителів) розроблено авторську періодизацію динаміки розвитку змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови протягом досліджуваного періоду: I етап (1950 – 1963 рр.) – завершення структурування фахової підготовки; II етап (1963 – 1984 рр.) – посилення практичного спрямування цієї підготовки; III етап (1984 – 1991 рр.) – організація фахової підготовки на етапі перебудови системи освіти в радянському дискурсі; IV етап (1991 – 2005 рр.) – розвиток національної системи фахової підготовки в умовах розбудови незалежної держави; V етап (2005 – 2019 рр.) – розвиток змісту фахової підготовки на засадах адаптації мовної освіти в Україні до європейських стандартів.

4. Досліджено й виявлено основні особливості розвитку змісту, форм та підходів до фахової підготовки вчителів іноземної мови в Україні, на підставі

яких сформульовані провідні тенденції.

На етапі завершення структурування фахової підготовки вчителя іноземної мови з виділенням головних її компонентів (1950 – 1963 рр.) до таких віднесено: покращення організаційно-методичного та технічного забезпечення фахової підготовки; її наближення до потреб викладання іноземної мови в школі; зростання ролі усного іншомовного мовлення.

Упродовж 1963 – 1984 рр. у розвитку фахової підготовки вчителя іноземної мови виокремлено такі тенденції: поглиблення технічної модернізації процесу вивчення мови; оптимізація змісту підготовки; упровадження інноваційних освітніх форм і засобів; посилення педагогізації фахової підготовки; започаткування комунікативного підходу у вивченні та викладанні мови.

У контексті перебудови системи освіти в радянському дискурсі (1984 – 1991 рр.) встановлено такі тенденції: адаптація підготовки вчителя іноземної мови до роботи в умовах нових соціально-педагогічних викликів; перехід на новий рівень формування педагогічної та методичної майстерності; розвиток започаткованих на попередньому етапі і розробка нових підходів і методів навчання, удосконалення педагогізації фахової підготовки.

В умовах розбудови державної незалежності України (1991 – 2005 рр.) виявлено такі тенденції розвитку фахової підготовки вчителя іноземної мови: започаткування глибокої трансформаційної перебудови інституційних основ, ціннісних орієнтирів, педагогічних засад; розвиток традиційних і впровадження нових методичних підходів та прийомів; запровадження компетентнісного підходу; продовження розробки уніфікованої моделі професійної підготовки вчителя іноземної мови та закріплення її у формі Державного освітнього стандарту.

Встановлено, що головною тенденцією сучасного етапу фахової підготовки вчителя іноземної мови в Україні (2005 – 2019 рр.) є наближення змісту, форм, засобів і пріоритетів у вивченні й викладанні іноземної мови до загальноєвропейських мовних стандартів і світової практики мовної освіти.

5. Окреслено перспективи фахової підготовки вчителя іноземної мови в Україні, сформульовано рекомендації щодо напрямів її розвитку на різних організаційних рівнях. *На рівні МОН України* доцільним видається: регулювання державного замовлення з урахуванням змін на мовній карті світу; продовження практики раннього навчання та обов'язкового вивчення щонайменше двох іноземних мов; зміцнення навчально-методичного й технічного забезпечення іншомовної освіти; запровадження академічної норми міжнародного лінгво-культурного стажування майбутніх учителів іноземної мови. *На рівні ЗВО* обґрунтовано важливість: поглиблення міжкультурної підготовки; розширення плюрилінгвальних можливостей студентів; участі

студентів і викладачів у міжнародній співпраці; введення викладання іноземною мовою психолого-педагогічних курсів. *На рівні фахових кафедр* необхідно: підвищувати компетентності студентів у питаннях національної культури і культурних особливостей інших народів; ефективніше використовувати інноваційні навчальні технології, ІКТ, мультимедійні ТЗН для створення автентичного мовного середовища; готувати студентів до складання міжнародних мовних екзаменів і використання стандартизованих тестових систем оцінки рівня володіння іноземною мовою, чинних вітчизняних і зарубіжних шкільних підручників, електронних навчальних підручників і посібників; урахувати при викладанні фахових дисциплін особливості роботи у профільній старшій школі; активізувати залучення студентів до написання й публікування наукових статей, участі у наукових конференціях.

Виконане історико-педагогічне дослідження не претендує на остаточне висвітлення порушеної проблеми та актуалізує такі напрями подальшого наукового пошуку: розвиток теорії й практики підручникотворення для потреб фахової підготовки вчителів іноземної мови; висвітлення динаміки розвитку змісту й форм самостійної навчально-методичної та науково-дослідницької роботи майбутніх учителів; компаративний аналіз історичної практики підготовки вчителів іноземних мов в Україні та за кордоном; вплив політики мультикультурності на підготовку вчителів; інтегроване навчання мови і предметних знань тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1. Волотівська І. І. 2014. Актуалізація ідеї педагогізації професійної підготовки вчителя іноземної мови наприкінці 40-х - на початку 50-х років ХХ століття. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Випуск 1 (73), с. 132 - 135.

2. Волотівська І. І. 2016. Педпрактика студентів як невід'ємна складова фахової підготовки вчителя іноземної мови (50-і - 80-і роки ХХ століття). Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Випуск 74, том 1, с. 12 - 17.

3. Волотівська І. І. 2017. Фахова підготовка вчителя іноземної мови в період становлення незалежності України. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Випуск 78, том 1, с. 15 - 18.

4. Волотівська І. І. 2018. Фахова підготовка вчителя іноземної мови на етапі побудови національної системи освіти України (1984 – 1991 рр.). Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, серія 5 «Педагогічні науки: реалії та перспективи». Випуск 61, с. 34 - 36.

5. Волотівська І. І. 2018. Особливості організації фахової підготовки вчителя іноземної мови в Україні в 1970-х рр. ХХ століття. Scientific letters of academic society of Michal Baludansky. № 6 (3). P. 155 - 158.

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Волотівська І. І. 2018. Передумови розвитку змісту фахової підготовки вітчизняних учителів іноземних мов у другій половині 40-х рр. ХХ століття. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього». Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки». С. 77 - 80.

7. Волотівська І. І. 2017. Професіограма вчителя іноземної мови в процесі фахової підготовки (1960-і - 1970-і рр. ХХ століття). Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми реформування педагогічної науки та освіти». Херсон: Видавничий дім «Гельветика». С. 12 - 14.

8. Волотівська І. І. 2016. Педпрактика майбутнього вчителя іноземної мови в 50-х - 80-х роках ХХ століття. Economics, science, education: integration and synergy: materials of international scientific and practical conference (Bratislava). P. 33 - 34.

9. Волотівська І. І. 2019. Структурування змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови в Україні (1950-і роки ХХ століття). Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання і освіти: Зб. тез міжнар. науково-практ. конференції (м. Харків, Україна, 26 – 27 липня 2019 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень». 144 с, с. 28 - 31.

10. Волотівська І. І. 2019. Запровадження програмованого навчання в систему фахової підготовки вчителя іноземної мови в Україні. Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук: Зб. наукових робіт учасників міжнар. науково-практ. конференції (9 – 10 серпня 2019 р., м. Одеса). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки». 128 с. С. 67 - 68.

11. Волотівська І. І. 2019. Вплив появи інтернету на теорію навчально-методичного комплексу для фахової підготовки вчителя іноземної мови. Сучасні педагогіка та психологія: перспективи та пріоритетні напрями наукових досліджень: Матеріали міжнар. науково-практ. конференції (м. Київ, Україна, 12 – 13 липня 2019 року). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології». Ч. 2. 108 с. С. 6 - 8.

12. Волотівська І. І. 2019. Запровадження компетентнісного підходу у фаховій підготовці вчителя іноземної мови в Україні. Теоретичні та практичні аспекти розвитку педагогічної освіти в Україні: Матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 6 – 7 вересня 2019 року). Херсон: Видавництво «Молодий вчений». 104 с. С. 6 - 8.

АНОТАЦІЇ

Волотівська І. І. Розвиток змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2020.

У дисертації здійснено теоретичне дослідження проблеми розвитку змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах в Україні в другій половині ХХ століття – на початку ХХІ століття. Сформульовано тлумачення та з'ясовано складові терміну «фахова підготовка вчителя іноземної мови». Виявлено соціально-економічні, політико-ідеологічні, педагогічні й організаційно-методичні передумови, що впливали на розвиток фахової підготовки вчителів іноземної мови в Україні у другій половині ХХ століття. Запропоновано авторську періодизацію процесу розвитку змісту цієї підготовки в обраних хронологічних межах: виділено відповідні етапи та охарактеризовано головні риси і провідні тенденції фахової підготовки вчителів іноземних мов. Окреслено перспективи її вдосконалення.

Ключові слова: вчитель іноземної мови, фахова підготовка вчителя іноземної мови, зміст фахової підготовки вчителя іноземної мови, педагогічна практика, самостійна робота, науково-дослідницька робота, тенденції, педагогічні навчальні заклади.

Волотовская И. И. Развитие содержания профессиональной подготовки учителя иностранного языка в педагогических учебных заведениях в Украине (вторая половина ХХ в. – начало ХХІ в.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2020.

В диссертации осуществлено теоретическое исследование проблемы развития содержания профессиональной подготовки учителя иностранного языка в педагогических учебных заведениях Украины во второй половине ХХ – в начале ХХІ века. Сформулировано толкование и разъяснено содержание термина «профессиональная подготовка учителя иностранного языка». Вывявлены социально-экономические, политико-идеологические, педагогические и организационно-методические предпосылки, влияющие на развитие профессиональной подготовки учителей иностранного языка в Украине во

второй половине XX века. Предложена авторская периодизация процесса развития содержания этой подготовки в избранных хронологических пределах: выделены соответствующие этапы и дана характеристика главных направляющих и ведущих тенденций профессиональной подготовки учителей иностранных языков. Очерчены перспективы ее усовершенствования.

Ключевые слова: учитель иностранного языка, профессиональная подготовка учителя иностранного языка, содержание профессиональной подготовки учителей иностранного языка, педагогическая практика, самостоятельная работа, научно-исследовательская деятельность, тенденции, педагогические учебные заведения.

Volotivska I. I. The Content Development of Foreign Language Teacher's Professional Training in Pedagogical Educational Institutions in Ukraine (late 20th – early 21st century). – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Sciences (Doctor of Philosophy) in Specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, 2020.

The thesis is devoted to theoretical study of the content development of foreign language teacher's professional training in pedagogical educational institutions in Ukraine in late 20th – early 21st century.

The topicality of the research is determined by the development of the European and global integration in which the knowledge of a foreign language and its teaching is considered one of the priority trends of the state educational policy. The success of compulsory foreign language learning greatly depends on the level of teacher's qualification and special training for efficient language teaching. One way to bring the prospective teachers' special training closer to the needs of the school is to increase the level of professionalization of the process of acquiring by them different knowledge and skills provided by the higher educational programme.

There are many investigations that deal with the issues of training pedagogical staff, formation of their professional potential, development of important skills, qualities, abilities, style of thinking, professional activity etc. However, the problem of the development of the content of foreign language teacher's professional training in the historical and pedagogical perspective has not yet been adequately covered.

The chronological boundaries of the research cover second half of the 20th – early 21st century. The lower boundary is defined as the period of intensification of school foreign language education and the growing need of the state for qualified foreign language teachers in the Soviet Union (and in Ukraine as its part). The upper boundary is conditioned by the active reformation of school foreign language education in accordance with the common European standards of language education

and the increased need for specially trained teachers able to teach foreign languages to students in accordance with the psychological characteristics of different age groups and modern pedagogical techniques.

As a result of the analysis of a wide range of scientific resources, the term «professional foreign language teacher's training» is formulated; the set of educational disciplines that form the content of professional training of a foreign language teacher is clarified. The previous historic background that predetermined the development of foreign language teacher's professional training in Ukraine in the second half of the 20th century is described.

The chosen criteria (the peculiarities of the development of school foreign language education during the researched period; legislative documents regulating the activities of higher pedagogical institutions; changes in the content and process of professional foreign language teacher's training) resulted in the author's periodization of the process of developing the content of professional training of foreign language teachers in the second half of the XX - the beginning of the XXI century in Ukraine.

Five stages are highlighted with the main characteristics and tendencies of foreign language teacher's professional training within the chronology; historical-pedagogical analysis demonstrates the peculiarities of the development of the contents, forms and approaches of the professional training.

The scientific novelty and theoretical value of the research results are that:

- the experience of pedagogical educational institutions of Ukraine concerning foreign language teacher's professional training is interpreted; the periodization of professional foreign language education in higher educational institutions in Ukraine in late 20th – early 21st century is suggested; tendencies of the development of foreign language teachers' professional training in these chronological boundaries are determined;

- historical-pedagogical knowledge of foreign language teacher's professional training in pedagogical educational institutions of Ukraine in the late 20th – early 21st century, as well as definition of some key terms of the topic is enriched;

- published and unpublished materials concerning the contents of foreign language teacher's professional training are systematized and analyzed; further prospects of creative usage of the experience of foreign language education in higher educational institutions of Ukraine are developed.

Key words: a foreign language teacher, foreign language teacher's professional training, contents of foreign language teacher's professional training, school practice, independent study, scientific-research activities, tendencies, pedagogical educational institutions.